

Donald D. Liddick: Crimes against nature: Illegal industries and the global environment

(Praeger, Santa Barbara, 2011, 299 strani)

Eden največjih izzivov 21. stoletja je vzpostavitev ravnovesja med človeško porabo naravnih virov in varstvom okolja, z drugimi besedami nadvse pomembnim skrbništvom nad okoljem ter zaščito rastlinskih in živalskih vrst. Žal človeška blaginja in varstvo okolja nista medsebojno izključujoča, zaradi česar je po mnenju avtorja pričujoče publikacije uporabo zasebnega kapitala, proizvodnjo bogastva, izboljšanje pogojev človeškega življenja in varstvo okolja kot cilje sodobne družbe potrebno zasledovati z enako zavzetostjo, še posebej ko gre za prizadevanja, ki se med seboj dopolnjujejo. V želji po doseganju omenjenega ravnovesja med človeškimi potrebami in željami ter naravnimi viri, ki ga z drugimi besedami imenujemo trajnostni razvoj, je Liddick v knjigi o kriminaliteti zoper okolje izpostavil vlogo ekonomskega razvoja, socialnega varstva in varstva okolja (t. i. environmental justice ali enakopravna razdeljenost/dostopnost naravnih virov med vse prebivalce našega planeta). Rast prebivalstva, hiter tehnološki razvoj, dinamika globalnih politik in liberalizacija trgovanja ovirajo doseganje zelenega ravnovesja, še posebej ko se pojavijo brezvestne zasebne elite ter podkupljivi javni uslužbenci. Izhajajoč iz navedenih razlogov avtorjev cilj ni identificirati ali definirati pogojev primerne ravnovesja med človekom in okoljem, ampak opisati in analizirati ilegalno ter kvazi-legalno ravnanje zoper okolje. Avtor se posebej osredotoči na t. i. ilegalno industrijo na globalnem nivoju. Sem uvršča štiri kriminalne skupine, ki negativno vplivajo na okolje: 1) nezakonita trgovina z odpadki; 2) nezakonita trgovina z divjimi živalskimi in rastlinskimi vrstami; 3) nezakonit, neprijavljen in nenadzorovan ribolov ter 4) nezakonita trgovina z lesom.

Knjiga je razdeljena na šest poglavij. Uvodu sledijo štiri poglavja, kjer so z opisom različnih primerov podrobno predstavljene in analizirane vse štiri zgoraj naštetе oblike transnacionalne ekološke kriminalitete. Zadnje poglavje je avtorjeva razprava o izbrani tematiki, kamor vključi tudi svoj pogled na organizirano kriminaliteto ter razpravlja o možnih rešitvah nastale situacije. Ker obravnavane oblike kriminalitete niso posebej značilne za nobeno državo ali regijo, se je avtor analize lotil z globalnega vidika. Drugo poglavje analizira nezakonito trgovanje s smetmi in nevarnimi odpadki. Liddick navaja, da po ocenah svetovnih organizacij ljudje na leto proizvedemo 500 milijonov ton nevarnih odpadkov in kar 40 milijonov ton jih je kakorkoli prepeljanih preko državnih meja, od česar je precej velik delež del nezakonite trgovine. Šele v zadnjih dveh desetletjih sta povečana skrb za okolje in nenehna rast količine proizvedenih odpadkov vodila do bolj

stroge zakonodaje na področju nadzora nad odpadki. Slednje pa je povečalo stroške varnega odlaganja odpadkov, kar nedvomno predstavlja ugodno priložnost za t. i. kriminalne podjetnike, da vstopijo na tržišče ter ponudijo ugodnejše usluge ravnanja z odpadki. Tako legalni zbiralni centri odpadkov kot ilegalne korporacije, ki jih vodijo organizirane kriminalne združbe, se dobesedno bojujejo za prevlado na tržišču, saj vse oblike odpadkov predstavljajo ogromne dobičke in možnosti zaslužka.

V tretjem poglavju avtor analizira ilegalno trgovanje z divjimi živalskimi in rastlinskimi vrstami. Več deset tisoč primatov in milijoni ptic, plazilcev, kaktusov, tropskih rib, rastlin in nevretenčarjev je vsako leto ulovljenih za namen izdelave oblačil, hrane, za zabavo, znanstvene eksperimente in tradicionalnih zdravil. Posamezne živali in tudi rastline pa končajo na tržišču zbiralcev 'hišnih ljubljencev', za potrebe zasebnih zbirk bogatih posameznikov. Ker so posamezne živali in rastline zelo dragocene in je njihova cena temu primerno visoka, privabljajo številne kriminalne skupine, ki razvijejo posebne metode lova ali spravila, prikrivanja in transportiranja dragocenega blaga. Mednarodna trgovina z živalskimi in rastlinskimi vrstami je znana po fleksibilnih distribucijskih linijah in mrežah posrednikov, od lovcev naprej do trgovcev na debelo in drobno, izvoznikov in predelovalcev. Posledice te trgovine zajemajo izginjanje posameznih vrst, zmanjševanje biološke raznovrstnosti, širjenje različnih bolezni in med drugim tudi podkupovanje vladnih uradnikov ter ustrahovanje in ogrožanje lokalnih prebivalcev. Po ocenah Svetovnega sklada za naravo (WWF) ta oblika kriminalitete prinaša med 15 do 25 milijonov ameriških dolarjev dobička na leto.

V četrtem poglavju se avtor dotakne problema nezakonitega, neprijavljenega in nereguliranega ribolova, ki obsega kar tretjino svetovnega ulova na leto. Organizacija Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (FAO) ugotavlja, da je približno 75 odstotkov svetovnih zalog rib v celoti izkoriščenih, prekomerno izkoriščenih ali osiromašenih, zaradi česar se na posameznih območjih že soočajo s kolapsom ali nevarnostjo propada nekaterih staležev rib. Nezakoniti ribolov ima številne negativne vplive na vodne, predvsem morske ekosisteme; ogroža varnost preskrbe s hrano in preživetje obalnih prebivalcev. Posebej izstopa Afrika, kjer mednarodne organizacije povzročeno škodo ocenjujejo na 15 bilijonov ameriških dolarjev letno.

Nezakonito izsekavanje in preprodajanje lesa in lesnih izdelkov je tema petega poglavja. Gre za svetovni problem, ki obsega kar 10 odstotkov svetovnega trgovanja z lesom. Poleg ogromne okoljske škode povzročene s krčenjem gozdov je nezakonito trgovanje z lesom velikokrat povezano z nasilnimi konflikti, kršitvami človekovih pravic, še posebej lokalnih prebivalcev, s pranjem denarja in organizirano kriminaliteto. V devetdesetih letih prejšnjega tisočletja je letno izginilo več kot 12 milijonov hektarjev gozdov. Približno 95 odstotkov gozdov Zahodne Afrike je že posekanih, prav tako so tik pred izginotjem gozdovi Vzhodne Evrope in daljni vzhod Rusije. Ogroženi so tudi gozdovi v Centralni Ameriki, ob Amazonki, Jugovzhodni Aziji in na Indonezijskem arhipelagu. Posekan les in lesni izdelki potujejo v Evropo, Združene države Amerike, na Kitajsko in Japonsko. Zaradi podkupovanja, korupcije vladnih uradnikov in nasilja ter neučinkovitega nadzora večina lesa skoraj neopazno pristane v velikih predelovalnicah in tovarnah,

kjer ga pomešajo med zakonito pridobljene zaloge. Tudi pri tej obliki kriminalitete se dobički ocenjujejo na več milijonov dolarjev.

Za poznavalca področja transnacionalne kriminalitete je posebej zanimiva ugotovitev Liddicka, da je nezakonita trgovina z divjimi rastlinskimi in živalskimi vrstami po dobičku že dosegla nezakonito trgovino z drogami in orožjem. Ne samo, da organizirane kriminalne skupine za obe dejavnosti uporabljajo iste tihotapske poti, ampak velikokrat uporabijo rastline, živali ali njihove dele za skrivanje prepovedanih substanc (npr. zavojčki kokaina v telesih kač ali trebuhih tigrov; droga, skrita v slonjih oklih, v skrivnih delih živalskih kletk, v zemlji kaktusov ipd.). Vedno bolj pogosto je tudi prekrivanje obeh dejavnosti ter t. i. plačevanje v naravnih dobrinah – zamenjava drog za iskane divje živali in obratno, podobno že dolgo znanemu prepletanju pri trgovanju z drogami in orožjem. Pričujoča knjiga je izredno zanimivo branje za poznavalca področja in raziskovalca, ki se namerno pogloblja v opisane oblike ekološke kriminalitete, saj ponuja podrobne opise in analize posameznih primerov transnacionalne ekološke kriminalitete ter razlago vzrokov za pojav te oblike kriminalitete na posameznih območjih. Poleg kriminologov in preiskovalcev pa se lahko znajde tudi v rokah študentov, ki so izbrali omenjene oblike organizirane kriminalitete za temo izpitne ali zaključne naloge svojega študija. Globalni vidik ter pogled obravnavanih problemov z več različnih perspektiv bralcu kot na pladnju ponuja vedno nova vprašanja in željo po globljem vpogledu v mrežo organiziranih kriminalnih korporacij, ki skoraj v celoti obvladujejo transnacionalno ekološko kriminaliteto.

V zadnjem desetletju so vse štiri analizirane oblike transnacionalne kriminalitete prešle v problem svetovnih razsežnosti, bilijonskih dobičkov in množice podkupljenih uradnikov ter ustrahovanih domačinov. Negativne okoljske, socialne in ekonomske posledice te oblike kriminalitete so ogromne. Pozitivni premiki na področju odzivanja zoper transnacionalno ekološko kriminaliteto so naraščajoče zavedanje o pomenu okolja in mednarodne konvencije, kot so Konvencija CITES, Baselska konvencija in Bamako konvencija. Vendar pa odzivi še vedno potekajo veliko počasneje in ne ustvarjajo dejanskega (zelo zelenega) ravnovesja med človeškimi interesi in okoljskimi potrebami. Veliko oviro v samem procesu razvoja ozaveščenosti javnosti predstavlja tudi ekonomska kriza, ki vse od začetka 2008–2009 v ospredje postavlja človeške interese, še posebej preživetje, ter zanemarljivo skrb za okolje. Tudi argument o pozitivnih učinkih izobraževanja o pomenu varstva okolja ter nevarnosti izumrtja živalskih in rastlinskih vrst ter pomanjkanja naravnih virov v času pomanjkanja in dejanskega boja za preživetje popolnoma zbledi. O tem pričajo tudi primeri transnacionalne ekološke kriminalitete, ki jih navaja avtor: ilegalno odlaganje odpadkov, pretežno kovine, stekla in drugih odpadnih snovi v ocean, ki obkroža karibske narode; ilegalni lov na modroplavutnega tuna v japonskih vodah; krivolov in trgovanje z divjimi živalskimi in rastlinskimi vrstami na črni celini; ter ilegalno izsekavanje in prodajanje lesa v Sieri Leone, Senegal in Keniji. Vendarle pa Liddick navaja tudi primere dobre prakse, kot je prepoved uporabe plastičnih vrečk in stroge omejitve pri vseh vrstah plastične embalaže v Kaliforniji, na Kitajskem in v Bangladešu, ali pa recikliranje PVC plastike v Nemčiji.

Liddick poudarja, da čeprav je hiter tehnološki razvoj povzročil okoljske probleme (npr. odpadki), lahko ravno tehnologija predstavlja oziroma ponudi rešitve, kot je predelava ali ponovna uporaba odpadkov kot surovine. Pri tem je

zelo pomembno, da se izognemo nepopustljivosti ideoloških zahtev, drugače se lahko znajdemo kar v začaranem krogu in je okolje zopet izkoriščano z namenom osebnega okoriščanja. Potreben je uravnotežen pristop, ločen od političnih ideologij in ekstremnih vidikov. Nedvomno pa brez ustreznega reguliranja, pravil in nadzorovanja nad izvajanjem sprejetih dogovorov trajnostnega razvoja, ne bo šlo. Ravno to je za posamezne države velik izziv, pri čemer po mnenju avtorja brez pomoči mednarodne skupnosti boj zoper transnacionalno ekološko kriminaliteto ne bo uspešen.

Liddick opozarja, da pa pravzaprav ni potrebno tako zelo veliko, da bi bili v boju zoper črni trg in transnacionalno kriminaliteto uspešni. Zgolj manjše družbeno povpraševanje po storitvah in produktih, ki jih ponujajo organizirane kriminalne skupine, bi zmanjšalo vse oblike transnacionalne (ekološke) kriminalitete. Edini problem se poraja v tem, da bi dogovor o tem morali sprejeti na globalni ravni in ga čim bolj množično izvajati, kar pa je velikokrat vse prej kot izvedljivo. Vendarle pa avtor ostaja realist kljub svoji naklonjenosti varovanju okolja. Nenazadnje, varstvo okolja, človeška blaginja in zatiranje kaznivih dejanj organiziranih kriminalnih združb in korporacij, obravnavanih v pričujoči knjigi zahtevajo svojo ceno – uravnotežen pristop pomeni, da bi skoraj vsi (tudi okoljevarstveniki) nujno morali sprejeti določene kompromise ter pristati na to, da bi postali nekateri izdelki in storitve veliko bolj dragi in težje dosegljivi, nekaterim proizvodom pa bi se potrošniki morali v celoti odpovedati. Prav tako bi nepopustljive ideološke pozicije, usmerjene v doseganje gospodarske blaginje, morale biti pripravljene na sklepanje kompromisov ter se usmeriti v dolgoročno ohranjanje narave. Potrebno bo tudi sprejetje visokih etičnih standardov za zasebne in javne elite, ki bi spodbujali sanacijo povzročene okoljske škode, in je pravzaprav nujen ključ do uspeha. Na najbolj osnovni ravni pa bo potrebno še precej časa, volje in etičnih načel, da kaznovanje kaznivih dejanj zoper okolje ne bo več potrebno in ga bo zamenjalo skrbništvo nad okoljem oziroma celotnim planetom. Slednje vključuje ne samo spreminjanje načina našega življenja, ampak tudi spremembe našega razmišljanja in odnosa do naravnega okolja.

Neumno bi bilo slepiti se, da organizirane kriminalne mreže svojega tržišča preprodaje naravnih dobrin niso prepredle tudi preko slovenskega ozemlja, zato pričujoča knjiga predstavlja tako namig, kaj vse se lahko zgodi (oziroma se dogaja), kot tudi, kaj vse lahko ukrenemo, da zavarujemo naravno bogastvo zelene dežele ob vznožju Alp. Vedno pa se vse začne in konča pri človeku, njegovem odnosu do narave, ki ga obkroža.

Katja Eman